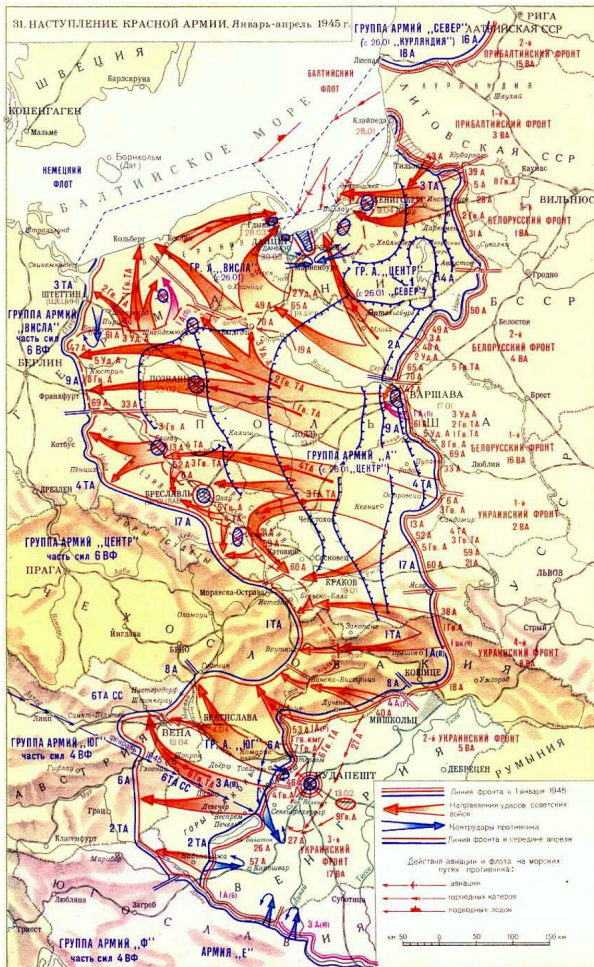

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

Początek 1945 roku to na ziemiach polskich czas przetaczania się frontu wschodniego w kierunku Odry i Berlina. W ostatnich dniach stycznia rozpoczęły się walki w rejonie Wału Pomorskiego. Jak do nich doszło?

12 stycznia 1945 r. z nad Wisły, Narwi i Niemna ruszyła wielka ofensywa Armii Czerwonej w kierunku zachodnim. Jej celem, wyznaczonym przez Stalina, miało być zdobycie Berlina jako serca hitleryzmu. Szybko okazało się, że po krótkich walkach przełamujących oddziały radzieckie osiągnęły sukces - armie 1. Frontu Białoruskiego marszałka Gieorgija Żukowa i 1. Frontu Ukraińskiego marsz. Iwana Koniewa ruszyły w szybkim tempie na zachód, zajmując kolejne polskie miasta i rozbijając jednostki niemieckiej Grupy Armii "A". Wolne od Niemców były Warszawa, Częstochowa, Kraków i Łódź, a pod Poznaniem rozpoczęły się walki z silnym garnizonem hitlerowskim. Jednostki szybkie wyminęły tworzone *ad hoc* miasta-twierdze i pędziły do Odry, na której zachodnim brzegu na przełomie stycznia i lutego uchwyciły przyczółki. Do Berlina pozostawało stamtąd mniej kilkadziesiąt kilometrów.

Zmiana, która przedłużyła wojnę?

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

O ile w centralnej i południowej Polsce natarcie rozwijało się prawidłowo, na północy zaczęły występować problemy. Znad Narwi nacierał 2. Front Białoruski dowodzony przez marsz. Konstantego Rokossowskiego. W założeniu miał on iść ramię w ramię z frontem Żukowa na północnym Mazowszu, przekroczyć Wisłę w jej dolnym biegu w rejonie Malborka, a potem zająć Pomorze, cały czas osłaniając prawą flankę 1. Frontu Białoruskiego. Jeszcze dalej na północ, w Prusach Wschodnich, walczył 3. Front Białoruski gen. armii Iwana Czerniachowskiego. To on, wspólnie z 1. Frontem Nadbałtyckim gen. armii Iwana Bagramiana, miał zająć najdalej na wschód wysuniętą prowincję niemiecką.

Rzeczywistość jednak częściowo zweryfikowała plany stalinowskich generałów. Gdy 13 stycznia wojska Czerniachowskiego ruszyły do ataku, spotkało je niemiłe zaskoczenie: Niemcy opuścili pierwszą linię frontu, dalej stawiając zacięty opór. Najcięższe walki toczyły się w rejonie miejscowości Kattenau niedaleko Gąbina (Gumbinnen), którą Niemcy odbili, wprowadzając do walki swój ostatni odwód: 5. Dywizję Pancerną. Natarcie 3. Frontu Białoruskiego utknęło, a jednostki radzieckie poniosły spore straty. Ostatecznie Czerniachowski 20 stycznia przebił się przez niemieckie linie i ruszył na Królewiec. Był to już jednak sukces spóźniony.

Tego samego dnia Stawka Najwyższego Naczelnego Dowództwa, czyli kierownictwo Armii Czerwonej, wydało nową dyrektywę działania w Prusach Wschodnich: 2. Front Białoruski Rokossowskiego, który wkrótce po rozpoczęciu ataku odniósł sukces i parł na północny-zachód, otrzymał polecenia zwrócenia trzonu swoich sił na północ i odciążenia Czerniachowskiego wyjściem na tyły Niemców broniących się w Prusach Wschodnich. Tym sposobem do wykonania uderzenia na Pomorze zostało radzieckiemu marszałkowi polskiego pochodzenia tylko dwie armie ogólnowojskowe. Było to zdecydowanie za mało - możliwość osłonięcia prawej flanki Żukowa stało pod znakiem zapytania. Decyzje te wpłynęły na dalsze losy całej operacji wiślańsko-odrzańskiej.

Polacy wchodzą na pierwszą linię

W czasie, gdy wojska Żukowa i Koniewa galopowały na zachód, a Czerniachowski przebijał linię wschodniopruskiej obrony, 1. Armia Wojska Polskiego znajdowała się jeszcze w rejonie wyzwolonej Warszawy. W jej skład wchodziło wówczas pięć dywizji piechoty (1. DP im. Tadeusza Kościuszki, 2. DP im. Henryka Dąbrowskiego, 3. DP im. Romualda Traugutta, 4. DP im. Jana Kilińskiego oraz 6. DP), 1. Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte (trzy bataliony czołgów T-34/76 oraz batalion piechoty zmotoryzowanej), 4. pułk czołgów ciężkich (IS-2), 13. pułk artylerii pancernej (działa samobieżna SU-85) i 7. dywizjon artylerii pancernej (działa samobieżne SU-57). 1. Brygada Kawalerii, 1. batalion rozpoznawczy, pięć brygad artylerii (1. Brygada Artylerii Armat, 2. i 3. Brygada Artylerii Haubic, 4. Brygada Artylerii Przeciwpancernej oraz 5. Brygada Artylerii Ciężkiej), 1. pułk moździerzy oraz liczne jednostki armijne i tyłowe. Razem Armia liczyła ok. 70 tys. żołnierzy. Dowodził nią gen. dyw. Stanisław Popławski, w Armii Czerwonej dowódca dywizji i korpusu.

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

19 stycznia 1. AWP przeniesiono do pierwszej linii 1. Frontu Białoruskiego i skierowano na Bydgoszcz, na prawą flankę tego zgrupowania. Większość sił przemieszczała się w kolumnie marszowej, część zaś (3. i 6. DP, 3. BAH oraz 1 pułk moździerzy) zabezpieczała marsz, organizując ruchomą obronę nad Wisłą (w tym czasie istniała kilkudziesięciokilometrowa luka między 1. a 2. Frontem Białoruskim). W awangardzie marszowej szły jednostki szybkie (artyleria pancerna, kawaleria i batalion rozpoznania - brygadę pancerną przekazano do wsparcia jednej z armii radzieckich), 2. DP pozostała zaś w Warszawie pełniąc służbę garnizonową. Tak zwany marsz-manewr wiódł m.in. przez Kazuń, Sochaczew, Gąbin i Włocławek. 25 stycznia czołówka 1. Armii doszła do Bydgoszczy, w której walczyły już oddziały 47. Armii wraz z przydzieloną polską brygadą pancerną. W walkach o miasto wzięły udział polskie jednostki kawalerii, batalion rozpoznawczy oraz 8. pułk piechoty z 3. DP, który w uznaniu swoich zasług otrzymał potem nazwę "bydgoskiego".

Marsz z Warszawy do Bydgoszczy obnażył problemy 1. Armii ze służbą kwatermistrzowską. Bez wątplenia organizacja marszu, w którym jednostki przemieszczały się w tempie 30-45 kilometrów dziennie, i to w trudnych warunkach zimowych, była sprawą skomplikowaną. W tym momencie operacji niemożliwe było korzystanie z transportu kolejowego, bo tory były zniszczone przez Niemców. Większość składów armia pozostawiła na prawym brzegu Wisły (w rejonie Rembertowa i Miłosnej), co przeniosło się automatycznie na kryzys zaopatrzeniowy. Istniały duże problemy z dowozem paliwa, amunicji i żywności. Z powodu wydłużenia się linii zaopatrzeniowych i braku cystern brak paliwa uderzył w transport wojsk pancernych, trakcji motorowej w artylerii oraz kolumn sanitarnych. Jedynym wyjściem stał się transport konny, wciąż powszechny w jednostkach Armii Czerwonej i WP. Dochodziło do rozciągnięcia się jednostek na wiele kilometrów wzdłuż trasy przemarszu. Po zakończeniu marszu żołnierze narzekali na zniszczone buty. Straty wynikłe z odmrożeń i zagubień okazały się jednak niewielkie.

Warto dodać, że w styczniu z rejonu formowania na Lubelszczyźnie wyruszyła za Wisłę także 2. Armia WP dowodzona przez gen. dyw. Karola Świerczewskiego. Jej jednostki teoretycznie były przydzielone do frontów radzieckich, praktycznie znajdowały się w dalszym ich rzucie. Celem przemarszu do centralnej Polski (m.in. w rejonie Radomia, Łowicza, Kutna, Piotrkowa Trybunalskiego i Łodzi) była przede wszystkim demonstracja nowej władzy na ziemiach świeżo wyzwolonych. Żołnierze brali udział w wiecach politycznych i akcjach propagandowych, pomagali w organizacji reformy rolnej, rozminowywali teren oraz kontynuowali szkolenie. Dopiero pod koniec lutego 2. AWP przerzucono w rejon Krzyża w zachodniej Wielkopolsce.

Niebezpieczeństwo pomorskie

W końcówce stycznia 1945 r. sytuacja na froncie między Wisłą a Odrą powoli się wyklarowała.

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

1. Front Białoruski oraz 1. Front Ukraiński osiągnęły przyczółki na zachodnim brzegu Odry, zaś 2. Front Białoruski odcinał Prusy Wschodnie od reszty Niemiec w rejonie Elbląga, nie miał jednak szans szybkiego uchwycenia przyczółków w rejonie dolnej Wisły. Wciąż jednak realizowano plan jednoczesnego zamiaru zdobycia Królewca oraz Berlina. Jednak zmartwieniem radzieckich sztabowców była sytuacja na Pomorzu, gdzie nad odosłoniętym skrzydłem 1. Frontu Białoruskiego nawisały oddziały niemieckie.

25 stycznia doszło po stronie niemieckiej do zmian w strukturze grup armii. Oprócz korekt nazw (GA "Środek" w Prusach Wschodnich na GA "Północ", GA "A" na Śląsku i w Czechosłowacji na GA "Środek", GA "Północ" w Kurlandii na "GA" "Kurlandia") utworzono także nową grupę armii "Wisła", walczącą na Pomorzu. W jej skład weszła 2. Armia na Pomorzu Wschodnim, sformowana z posiłków z zachodu 11. Armii Pancerna SS oraz resztki 9. Armii rozbitej przez Żukowa w środkowej Polsce. Na czele nowego zgrupowania Szef niemieckiego Sztabu Generalnego gen. płk. Heinz Guderian chciał postawić feldmarszałka Maximiliana von Weichsa. Hitler jednak uznał, że ten jest za stary i zbyt religijny, i nominował na to stanowisko... Reichsführera SS Heinricha Himmlera.

Nazistowski przywódca nie posiadał żadnego doświadczenia dowódczego, dodatkowo zaś wyraźnie nie chciał dowodzić na froncie. Po przybyciu do Wałcza swoim specjalnym pociągiem Steiermark prawie go nie opuszczał, korzystając z luksusu swojej ruchomej kwatery, zupełnie jednak niewyposażonej w sprzęt konieczny do kierowania wojskiem. Co gorsza, szef SS ponad pracę sztabową przekładał... masaże i sjęstę.

Mimo fatalnego głównego dowódcy wojska niemieckie na Pomorzu, wykorzystując zainteresowanie Armii Czerwonej na innych odcinkach, przygotowały się do dalszej walki w obronie Rzeszy. Gromadzono resztki oddziałów, ściągano jednostki Waffen-SS, mobilizowano żołnierzy z oddziałów pomocniczych i szkół wojskowych (m.in. podchorążych artylerii z miejscowości Borne). W założeniu niemieckich sztabowców efektem koncentracji sił miało być uderzenie na wysunięte w kierunku Odry czołówki Żukowa i odcięcie ich od głównych armii radzieckich. Kontratak ten według Guderiana miał nastąpić z rejonu Pomorza Zachodniego oraz Gubina-Głogowa.

Ostatecznie ofensywa wyszła 15 lutego tylko z północy, z rejonu Stargardu Szczecińskiego, i nosiła kryptonim "Sonnenwende" (Przesilenie). Siły 11. Armii Pancerniej SS, w składzie m.in. 10. Dywizji Pancerniej SS "Fruntsberg" oraz ochotniczych dywizji grenadierów "Nederland", "Nordland", "Langemarck" i "Wallonien", atakowały m.in. w rejonie miejscowości Dolice, Recz i Nętkowo. Największym sukcesem niemieckim okazało się nawiązanie kontaktu z okrążoną załogą Choszczna. Jednak już 17 lutego dowodzący z ramienia Guderiana gen. por. Walther

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

Wenck uległ wypadkowi samochodowemu, a dzień później wojska niemieckie w wyniku zbyt dużych strat wstrzymały ofensywę.

Kontratak niemiecki nie zrealizował zamierzonego celu, uświadomił jednak Stawce, że sytuacja na Pomorzu jest cały czas groźna. Żukow jeszcze w lutym snuł plany zdobycia Berlina (ofensywa miała zacząć się 19-20 lutego), jednak 18 lutego Stalin rozkazał wstrzymać te zamiary. Wszystko to spowodowane było brakiem postępów na Pomorzu, wynikającym ze zmiany rozkazów dla frontu Rokossowskiego. Po latach marsz. Wasilij Czujkow zarzucał Żukowowi, czyli swojemu wojennemu dowódcy, że zmarnował szansę zaatakowania i zdobycia niebronionego Berlina już na przełomie lutego i marca 1945 roku. Punkt ciężkości przesunął się wtedy jednak wyraźnie z rejonu Odry na Pomorze...

Pommernstellung

Obszar od dolnej Wisły do dolnej Odry był nie tylko potencjalnym punktem wyjścia kontrofensywy niemieckiej, ale także jedną z linii obronnych w walkach z szturmem na serce III Rzeszy. Radzieckie natarcie miały zatrzymać nie tylko tak duże miasta jak Gdańsk, Kołobrzeg czy Szczecin, ale również mniejsze: Wałcz, Piła czy Choszczno.

Na terenie tym znajdowały się także umocnienia tzw. Pozycji Pomorskiej (nazywanej w polskiej literaturze historycznej Wałem Pomorskim) – pasa umocnień, budowanych w okresie międzywojennym jako osłona Pomorza Zachodniego na wypadek konfliktu z Polską. Biegł on od Szczecinka na północnym-wschodzie przez Wałcz, Tuczno, Strzelce aż po Gorzów Wielkopolski, gdzie łączył się z najważniejszym rejonem fortecznym w tej części Niemiec - Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym. Na *Pommernstellung* składało się 8 grup warownych i kilka tysięcy różnych stanowisk - zarówno schronów bojowych, jak i pozycji o charakterze polowym - często dobrze wtopionych w teren. Główne prace wykonano w latach 1933-1937, zaś w 1944, w obliczu Armii Czerwonej stojącej nad Wisłą, szybko dostosowywano umocnienia do nowej sytuacji.

Warto także dodać, że sam teren, na którym znajdowała się Pozycja Pomorska, charakteryzował się dużymi walorami obronnymi. Po pierwsze, był to typowy krajobraz polodowcowy z licznymi jeziorami, bagnami, strumieniami oraz wzgórzami. Całość terenu pokrywały także gęste lasy. Dodatkowo na początku lutego rozpoczęła się odwilż, o której Himmler pisał do Guderiana: "W obecnej sytuacji wojennej roztopy są dla nas darem losu. Bóg nie zapomniał o dzielnym narodzie niemieckim".

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

Warto zresztą przypomnieć, że tereny te znajdowały się do II połowie XVIII wieku oraz w latach międzywojennych na granicy polsko-brandenburskiej/pruskiej/niemieckiej, w związku z czym słabiej rozwinięta była tu sieć osadnicza oraz drogowa. Stanowiło to naturalną przeszkodę dla nacierających wojsk.

Spokojny początek bojowego zadania

Wróćmy więc do sytuacji na tym odcinku frontu wschodniego w ostatnich dniach stycznia 1945 roku. 1. Front Białoruski znajduje się na zachodzie nad Odrą i wydaje się gotowy do skoku na Berlin. Jednocześnie na północ od niego stoją trudne do określenia siły niemieckie – początkowo wydaje się, że słabe, później zaś, że nad wyraz silne. Ich obecność zagraża jednak prawemu skrzydłu wojsk radzieckich. Marszałek Żukow musi w jakiś sposób je zabezpieczyć, jednocześnie zaś wciąż myśląc o swoim najważniejszym celu: zdobyciu Berlina.

W tej sytuacji 1. Armia Wojska Polskiego, koncentrująca się między 27 a 29 stycznia w rejonie Bydgoszczy, musiała zostać wykorzystana do osłony głównych sił radzieckich. Otwierało to przed nią nowy rozdział frontowy...

Tomasz LESZKOWICZ

{gallery}pomorze/1945_pom/arttykul_1armia{/gallery}

ZDIĘCIA (od lewej do prawej):

- (1) Ofensywa Armii Czerwonej z zimy 1945 roku (domena publiczna).
- (2) Stanisław Popławski, dowódca 1. Armii Wojska Polskiego (fotografia powojenna). Dowództwo objął w grudniu 1944, zastępując gen. bryg. Władysława Korczyca, późniejszego Szefa Sztabu WP, pełniącego obowiązki dowódcy po usunięciu ze stanowisku gen. dyw. Zygmunta Berlinga w październiku 1944 roku (domena publiczna).
- (3) Czołg T-34/76 znajdujący się w Poznaniu. Takie czołgi stanowiły podstawę sił pancernych

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

1. AWP. Niestety, z powodu kryzysu paliwowego, zostały unieruchomione (fot. Radomil, opublikowano na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0)

(4) Georgij Żukow wraz z Rokossowskim i Montgomerym w Berlinie w maju 1945 roku. Zanim "Marszałek Stalina" zdobył stolicę III Rzeszy, musiał poradzić sobie z problemem pomorskim (domena publiczna)

(5) Walther Wenck, dowódca kontrataku niemieckiego pod Stargardem Szczecińskim. Czy był w stanie zmienić losy walk na froncie wschodnim? (fot. Schneider/Kunath, ze zbiorów Bundesarchiv, Bild 1011-237-1051-15A, opublikowano na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0 Niemcy)

(6) Rzeka Gwda, płynąca przez Pojezierze Południowopomorskie na wschód od Wałcza. Przykład terenu, w którym ulokowano Wał Pomorski (fot. Ryszardgol1, opublikowano na licencji Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International)

BIBLIOGRAFIA (1) Duffy Christopher, *Czerwony szturm na Rzeszę*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007. (2)

Geoffrey Roberts,
Generał Stalina. Życie Georgija Żukowa
, Znak, Kraków 2014.

(3) Grzelak Czesław, Stańczyk Henryk, Zwoliński Stefan,
Armia Berlinga i Żymierskiego. Wojsko Polskie na froncie wschodnim 1943-1945
, Neriton, Warszawa 2002.

(4) Kaczmarek Kazimierz,
Polskie Wojsko na Wschodzie 1943-1945: od Mierei do Łaby i Wełtawy
, Drukarnia Akademicka/Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego, Lublin 2005.

(5) Kania Wojciech,
Marsz - Manewr

[w:]

"Serwis Ludowe Wojsko Polskie"

[dostęp: 30 stycznia 2015 r.] .

(6) Tegoż,

Wał Pomorski

[w:] tamże, [dostęp: 30 stycznia 2015 r.] .

(7) Kaufman Joseph E., Jurga Robert M.,
Twierdza Europa. Europejskie fortyfikacje II wojny światowej
, Rebis, Poznań 2013.

(8) Kospath-Pawłowski Edward,
Chwała i zdrada. Wojsko Polskie na Wschodzie 1943-45

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51

, Inicjał, Warszawa 2010.

(9) Sokołow Boris,

Rokossowski

, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2014.

Źródło: Tomasz Leszkowicz, [Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?](#) Portal historyczny [Histmag.org](#) . Licencja ([CC BY-SA 3.0](#))

).

Tomasz LESZKOWICZ - redaktor naczelny Histmag.org, członek redakcji merytorycznej portalu od października 2006 roku. Doktorant w Instytucie Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk. Absolwent Instytutu Historycznego i Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Były członek Zarządu Studenckiego Koła Naukowego Historyków UW. Specjalizuje się w historii dwudziestego wieku (ze szczególnym uwzględnieniem PRL), interesują go też dzieje Niemiec i historia wojskowości. Z uwagą śledzi zagadnienia związane z pamięcią i tzw. polityką historyczną (dawniej i dziś). Publikował m.in. w „Mówią Wieki”, „Uważam Rze Historia”, „Pamięci.pl” oraz „Dziejach Najnowszych”. Stały współpracownik tygodnika polonijnego „Monitor” z Chicago. Oprócz historii pasjonuje go rock i poezja śpiewana, jest miłośnikiem kabaretów, książek Ryszarda Kapuścińskiego i Hansa Helmuta Kirsta oraz gier z serii Europa Universalis.

Dlaczego 1. Armia Wojska Polskiego rozpoczęła walki o Wał Pomorski?

Wpisany przez Tomasz Leszkowicz

poniedziałek, 06 lutego 2017 23:30 - Poprawiony poniedziałek, 06 lutego 2017 23:51
